

MARZANNA BAŚ – BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA

LITERATURA Z ZAKRESU FILOZOFII W KATALOGACH RZECZOWYCH BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ

Celem referatu jest krótkie zaprezentowanie aktualnie istniejących katalogów rzeczowych w BJ, opierając się na przykładach z literatury filozoficznej, a przy okazji wskazanie na konieczność dokładniejszego przeanalizowania ujawniających się problemów związanych z opracowaniem przedmiotowym tejże literatury.

Literatura z zakresu filozofii była zawsze obecna w naszej Bibliotece i prześledzenie opracowania rzeczowego z tej dziedziny jest okazją do przedstawienia wszystkich katalogów BJ, posiadających charakterystyki rzeczowe. Ponadto dokumenty o treściach filozoficznych są o tyle interesujące, że na przykładzie tej dziedziny najwyraźniej widać, że dwa podstawowe rodzaje opracowania rzeczowego: ujęciowe i tematowe (systematyczne i przedmiotowe), mogą współwystępować, a nawet uważam, że powinny się uzupełniać. Przy opracowywaniu tematycznym literatury filozoficznej, częściej niż przy innych zagadnieniach, mamy dylemat: dać hasło ujęciowe, czy dać hasło przedmiotowe, a jeżeli przedmiotowe to ogólne czy szczegółowe. A może dać różne hasła – klasyfikujące wg jakiegoś systemu i właściwe przedmiotowe. Wydaje się, iż opracowanie zagadnień filozoficznych ciąży z natury do systemów klasyfikacyjnych. Przedmioty filozoficzne są to zawsze przedmioty poddane już klasyfikacji. Zaczynają one swoje istnienie, gdy są włączone w dziedzinę poznania, ujętą w jakiś system. Natomiast wyszczególniające tematowanie w opracowaniu przedmiotowym, prowadzi często do sztucznego wyrwania pojęć filozoficznych z naturalnego środowiska, jakim jest dla nich system filozoficzny. Katalogujący widzi, że często pozornie adekwatne hasło przedmiotowe nie oddaje w wypadku literatury filozoficznej treści danego dzieła. Dostrzega problem – dysponuje precyzyjnym językiem przedmiotowym, ale z jego zastosowaniem ma kłopoty, bowiem trudno, stykając się z zagadnieniem filozoficznym, abstrahować od myślenia systematycznego.

A. Łysakowski w swojej teorii katalogu przedmiotowego porównując katalogi przedmiotowy i systematyczny zauważył, że w procesie opracowywania książ-

żek o zakresie ogólnym, gdzie zamierzeniem twórcy jest ująć i przedstawić jakies fundamentalne problemy, podstawy rzeczywistości, a tak jest zwykle w przypadku literatury filozoficznej, ważne jest zaznaczenie tego zamiaru autora. „Najogólniejszy podział wytworów piśmienniczych najjaśniej bowiem można osiągnąć określając nastawienie autora, intencję jego pracy, a przeto treść, nie przedmiot”. Zwracanie uwagi na treść, a nie na przedmiot dzieła jest wg A. Łysakowskiego cechą naczelną dla katalogów systematycznych, a ponieważ, jak zauważa, „rozumimy lepiej treść niż przedmiot Filozofii (...) właśnie dlatego katalogi systematyczne bardziej odpowiadają zagadnieniom filozoficznym. Oczywiście, katalogując przedmiotowo także można tematować te zagadnienia, bowiem w językach przedmiotowych występują zwykle „klasy treściowe”, ale jest to już proces trudniejszy i wymaga zmiany nastawienia u katalogującego, elastyczności w rozumieniu zasad języka. Wiemy z doświadczenia, że w książkach, w których autor ma intencję „omówić wszystko”, podać swoją interpretację rzeczywistości, przedstawić opracowany przez siebie system, trudno jest doszukiwać się konkretnych przedmiotów. Tematowanie w języku haseł przedmiotowych (jhp) takiej książek zawsze stwarza kłopot, bowiem mamy poczucie, że ani tematy szczegółowe, ani nawet jakiś temat ogólny, nie są adekwatne do treści dokumentu.

Mówimy dzisiaj, że katalogi są wytworem języków informacyjno-wyszukiwawczych (jiw). Na podstawie katalogów przypuszczalnie można by więc powiedzieć coś o wykorzystanych w nich językach. Przy podejmowaniu badań trzeba jednak pamiętać, że katalogi zawierają w sobie nie tylko cechy języka, ale na ich ostateczną postać wpłynęło wiele czynników subiektywnych i obiektywnych. Są one tworem człowieka, tak więc istotne są: znajomość danego języka informacyjnego przez katalogującego, jego orientacja w przedmiocie, którego katalogowane dzieło dotyczy, jego dobra wola, kondycja psychofizyczna. Na ostateczny kształt katalogu istotnie wpływają również czynniki zewnętrzne: decyzje przełożonych, wpływ czasu i miejsca, konkretnej sytuacji historycznej, decyzje nieraz o charakterze politycznym.

W czasie kilkusetletniej historii BJ stosowano różne opisy rzeczowe dokumentów, efektem tego jest wiele współistniejących katalogów, zawierających informacje o treści zgromadzonej w Bibliotece literatury. Większość z tych katalogów jest już zamknięta i obecnie prace nad nimi prowadzone są tylko sporadycznie. Niektóre dawne katalogi zachowały się tylko we fragmentach, z których trudno odtworzyć logiczną całość, śladów innych trzeba szukać analizując notacje na kartach katalogowych oraz śledząc melioracje, dokonywane w katalogach w różnych okresach historii. W trakcie tworzenia jest natomiast, przyjęty od 1994 roku do katalogu komputerowego BJ, katalog przedmiotowy tworzony w języku KABA.

Obecnie można wyróżnić następujące, dostępne dla czytelnika, katalogi BJ, które (w różnym stopniu) informują o treści dzieła:

- 1 Katalog podstawowy (stary katalog alfabetyczny)
- 2 Katalog estreicherowski

- 3 Przedwojenny katalog systematyczny do działu historia
- 4 Katalog systematyczny
- 5 Stary katalog systematyczny
- 6 Katalog systematyczny dla poloników zagranicznych wydanych po 1800 r.
(druki zwarte nowe)
- 7 Katalog przedmiotowy kartkowy wg słownika BN
- 8 Katalog komputerowy BJ

Katalog podstawowy (stary katalog alfabetyczny)

Rejestruje wszystkie druki znajdujące się w BJ wydane do końca 1949 roku. Dzisiejsza postać katalogu podstawowego BJ (KP) jest rezultatem dokonywanych na nim operacji wg różnych koncepcji. Obecnie, po ostatniej melioracji w 1949 roku, jest katalogiem alfabetycznym, częściowo krzyżowym. Katalog składa się z uszeregowanych alfabetycznie haseł: autorskich, tytułowych i wybranych haseł przedmiotowych. Kolejność szeregowania kart w obrębie hasła autorskiego jest następująca: odsyłacze, dzieła zbiorowe, wybory pism, poszczególne tytuły w układzie alfabetycznym (dla autorów obcych tytuły podane są w języku oryginalnym, dla imion świętych zachowano łacińską formę). Hasła tytułowe uwzględnione są, jeżeli dzieło ma więcej niż trzech autorów lub autor jest nieznany. Hasłem jest wówczas pierwszy rzeczownik tytułu (rzadziej przymiotnik, przysłówek czy przymimek występujący w tytule, ale podany rzeczownikowo i to w mianowniku). Hasła przedmiotowe stanowią nazwy własne z zakresu geografii (na uwagę zasługują nazwy miejscowości, które umieszcza się w brzmieniu oryginalnym, np. Paris a nie Paryż, Roma a nie Rzym), historii (Powstanie Kościuszkowskie, Wojna Światowa I) oraz nazwy instytucji, uniwersytetów, towarzystw, bibliotek, muzeów, partii, organizacji społecznych, kulturalnych, oświatowych itp. (Liga Narododów, Polska Akademia Umiejętności, Uniwersytet Jagielloński). Licznie używane są odsyłacze – karty prowadzące czytelnika do pełnego opisu druku. Odsyłacze często stosowane są od haseł przedmiotowych. One właśnie nadają KP charakter katalogu krzyżowego.

KP ma ograniczone możliwości wyszukiwania rzeczowego, ale może dostarczać rzeczowej informacji, bowiem wiele kart posiada notacje rzeczowe.

Przeglądając dokładniej karty tego katalogu, zauważamy, że wszystkie mają podobne formaty, ale występuje na nich spora różnorodność w zapisie charakterystyki wyszukiwawczej. Na niektórych z nich widnieją 2, czasem 3 rodzaje sygnatur, aktualna – numer bieżący (*numerus currens*), która obowiązuje od 1906 roku i dawniejsze działowe. Można też spotkać sygnatury akcesyjne z czasów okupacji. Format jest ten sam, ale wiadomo, że różny był czas powstania kart i sporządzane były one dla różnych katalogów. Mówiąc dzisiejszym słownictwem, na starszych kartach KP możemy odnaleźć ślady wcześniejszych jiw, używanych do budowy ówczesnych katalogów.

Najstarsze karty w KP pochodzą z czasu, gdy kierownikiem biblioteki był Anzelm Speiser, tzn. powstały po 1802 roku. A. Speiser zajął się sporządzaniem nowego katalogu dla druków. Planował sporządzenie dwóch katalogów rzeczowych: systematycznego w 14 działach i tzw. naukowego, czyli działowo-alfabetycznego, również w 14 działach oraz 2 dodatkowych: alfabetycznego i repozytorialnego. Do sporządzania katalogów użyto kart katalogowych o wymiarach 19x25 cm, zwanych cedułkami. U góry karty znajdowały się rubryki do wpisania: numerus currens, litery początkowej nazwiska autora lub tytułu, działu, miejsca i daty wydania. W prawym rogu karty znajdowały się rubryki do zaznaczania formatu książki i sygnatury topograficznej, na którą składały się: armarium – oznaczenie szafy, forulus – oznaczenie półki i series – oznaczenie kolejnego numeru na półce. Karty katalogowe umieszczano w pudłach z zachowaniem porządku alfabetycznego.

Od 1811 roku dyrektorem był Jerzy Samuel Bandtke. Kontynuował katalogi: repozytorialny i alfabetyczny, zarzucając speiserowski katalog naukowy. Prawdopodobnie zamierzał sporządzić książkowe katalogi działowe, a karty katalogu naukowego, cedułki, wykorzystał do porządkowania katalogu alfabetycznego.

Następny rodzaj kart spotykany w KP, a zawierający charakterystykę rzeczową, to karty sporządzane do katalogu alfabetycznego z działową sygnaturą estreicherowską. Była to sygnatura lokalna książek, odpowiadająca nowemu, wprowadzonemu przez Estreichera, działowemu ustawieniu książek w magazynie. Składała się z oznaczenia odpowiedniego działu i kolejnego numeru danego dzieła.

Nie wszystkie jednak karty katalogu podstawowego, napisane za czasów Estreichera, mają pełną sygnaturę działową. Niektóre karty KP były opatrywane tylko nazwą działu, np. Filozofia, Historia, dopisywanie dokładnej sygnatury odkładano na wolną chwilę (której zwykle nie ma).

Katalog podstawowy dostępny jest w pomieszczeniu magazynowym BJ obok sali katalogów alfabetycznych, a ostatnio również częściowo w wersji on-line dostępnej ze strony internetowej BJ, bowiem rozpoczęty został proces jego skanowania.

Katalog estreicherowski

Od 1868 roku Karol Estreicher pełnił funkcję dyrektora BJ. Księgozbiór podzielił na 2 grupy: polonika (druki polskie i Polski dotyczące) i druki obce – w obrębie grupy obowiązywał podział działowy. Wyodrębnił 58 działów, z czego 23 to polonika, a 35 to druki obce. Każdy dział zaczynał ciąg sygnatur od liczby początkowej. Książki zostały oznaczone nazwą działu i numerem porządkowym, np. Filoz 2591. Ten sam numer, tj. sygnatura działowa, był umieszczony na odpowiedniej karcie katalogowej katalogu działowego (KE). Obecnie katalog ten jest dostępny (uszczuplony o polonika i niektóre zmeliorowane działy obce) w części

magazynowej przy katalogu podstawowym BJ. Karty o wymiarach 11x16 cm w obrębie działu uszeregowane są alfabetycznie. Nazwa działu i sygnatura znajdują się na górze karty lub w jej lewym dolnym rogu. Karty przechowywane są w odpowiednich tekturowych pudłach, oznakowanych nazwą działu i numerem porządkowym. Cały katalog składa się z 103 pudeł. Filozofia zajmuje 4 pudła.

Do dzisiaj KE spełnia rolę pomocniczą w wyszukiwaniu sygnatur działowych dla starego zasobu oraz nadal może być używany jako katalog rzeczowy do najdawniejszych zbiorów.

Przedwojenny katalog systematyczny do działu historia

Katalog estreicherowski stracił na znaczeniu odkąd (1906 r.) kierownictwo BJ przejął Fryderyk Papee. Przeprowadził on gruntowną reformę dotyczącą jednocześnie ustawienia książek w magazynie i katalogów. Zapoczątkował inwentarz generalny (katalog topograficzny) i wprowadził dla nowych nabytków (od 1 stycznia 1906) *numerus currens*, numer bieżący, który jest jednocześnie sygnaturą i obowiązuje przy ustawianiu książek w magazynie. Planował sporządzenie katalogu systematycznego wg nowego schematu, posiadającego 10 następujących działów głównych:

- I Religioznawstwo
- II Filozofia. Nauka. Oświata
- III Nauki matematyczno-przyrodnicze
- IV Medycyna
- V Geografia
- VI Historia
- VII Sztuka
- VIII Prawo. Ekonomia
- IX Filologia
- X Generalia. Encyklopedie. Bibliografie

Braki w personelu spowodowały, że zaledwie zaczęto realizację tego projektu, polegającą na gromadzeniu opisów na kartach katalogowych, w formacie 11x16 cm. Dopiero w 1937 r., gdy dyrektorem BJ był Edward Kunze, przystąpiono intensywnie do budowy szczegółowego katalogu systematycznego w oparciu o zebrany materiał i dotychczasowy podział na 10 działów. W całości opracowano jednak tylko działy: Historia i Filologia germańska. Karty z działu Filologia germańska zostały włączone do stworzonego w latach osiemdziesiątych XX wieku tzw. starego katalogu systematycznego. Karty z działu Historia pozostawiono

w pierwotnym układzie i tworzą one jedyne zachowane fragmenty przedwojennego katalogu systematycznego. Karty w obrębie poddziałów ułożone są alfabetycznie i przechowywane w odpowiednio opisanych pudłach.

Katalog ten zawiera interesujący nas poddział: Filozofia historii – oznaczony literą C, wewnątrz którego mamy kolejne poddziały:

- a) metodyka i teoria
- b) dzieje historiografii
- c) teoria i przyczynki historiozoficzne

Możemy tu znaleźć książki dotyczące filozofii historii, a wydane w latach 1801-1939, np. Pechnik Aleksander / Zarys filozofii historii. – Lwów 1928

Katalog udostępniany jest w pomieszczeniu katalogu systematycznego BJ.

Katalog systematyczny

Prowadzony był w latach 1950-1993, a obejmuje wydawnictwa krajowe i zagraniczne, wydane od 1801 r., które wpłynęły do BJ w latach 1945-1993. Przy budowie tego katalogu zrezygnowano z przedwojennego 10 działowego schematu i opracowano całkowicie nowy schemat, opierając się na baconowskim podziale nauk. Całość wiedzy podzielono na 23 działy. W latach pięćdziesiątych XX wieku utworzono osobny dział Marksizm-Leninizm i umieszczono go na początku schematu. W latach dziewięćdziesiątych dział ten został zlikwidowany, a karty włączono do odpowiednich działów katalogu. Poszczególne działy oznaczone są dużymi literami alfabetu łacińskiego. Filozofia znajduje się w dziale oznaczonym literą E. Są to:

- A Dział ogólny
- B Bibliografia. Informacja naukowa
- C Księgoznawstwo. Bibliotekarstwo
- D Kultura. Nauka. Oświata
- E Filozofia. Psychologia
- F Religioznawstwo
- G Nauki społeczno-ekonomiczne
- H Prawo
- I Historia
- J Etnografia
- K Filologia
- L Sztuka
- Ł Nauki matematyczno-przyrodnicze (w ogólności)
- M Matematyka
- N Fizyka
- O Chemia
- P Astronomia

- R Nauki o Ziemi
- S Biologia
- T Antropologia
- U Medycyna
- V Rolnictwo
- W Technika
- X Wojskowość
- Y Wychowanie fizyczne. Sport. Turystyka

Dla każdej dziedziny nauki ułożono schemat jednakowych poddziałów wspólnych, wykorzystywany w miarę potrzeb:

I. Dział ogólny

- a. Bibliografie
- b. Encyklopedie
- c. Słowniki
- d. Informatory
- e. Tablice
- f. Atlasy i mapy
- g. Czasopisma i wydawnictwa seryjne
- h. Wydawnictwa o treści mieszanej
 - 1. Pamiętniki zjazdów
 - 2. Księgi pamiątkowe
 - 3. Wydawnictwa zbiorowe prac naukowych poszczególnych autorów

II. Historia

- a. Opracowania całości
- b. Opracowania poszczególnych okresów
- c. Historia nauki w poszczególnych krajach
- d. Życiorysy uczonych
 - 1. Polacy
 - 2. Cudzoziemcy

III. Organizacja

- a. Zagadnienia ogólne
- b. Zjazdy, konferencje
- c. Instytucje i Towarzystwa naukowe
- d. Zbiory, Wystawy, Muzea
 - 1. Opracowania teoretyczne
 - 2. Katalogi zbiorów

IV. Dydaktyka

- a. Dydaktyka uniwersalna
 - 1. Metodyka nauczania
 - Opracowania
 - Komentarze

- 2. Programy
 - b. Dydaktyka szkolna
 - 1. Metodyka nauczania
 - Opracowania
 - Komentarze
 - 2. Programy
 - 3. Podręczniki szkolne
- V. Filozofia
- VI. Metodyka, Metodologia
- VII. Opracowania ogólne
 - a. Naukowe
 - b. Popularne
- VIII. Poszczególne działy nauki - poddział uwzględniający specyfikę danej nauki

V-tym poddziałem wspólnym dla każdej dziedziny była filozofia danej nauki. Uwzględniono to w schemacie działu *E* Filozofia, gdzie przy odpowiednich poddziałach podano odsyłacze do poszczególnych działów głównych, np.

Dział	Filozofia
Poddział	Filozofia religii
zob. też dział	Religioznawstwo

Dział	Filozofia
Poddział	Filozofia przyrody
zob. też dział	Nauki matematyczno-przyrodnicze

Brak notacji powodował, że rozbudowa schematu poprzez dodawanie poddziałów podrzędnych lub współrzędnych była prosta. W wypadku działu Filozofia wykorzystano wszystkie poddziały wspólne i dodawano w miarę potrzeby kolejne poddziały, tworząc bardzo rozbudowany, szczegółowy schemat, czasem tworząc poddział do konkretnej książki.

Dzięki zastosowaniu układu graficznego i rozróżnieniu w kolorystyce schemat był stosunkowo przejrzysty, a odpowiadający mu katalog, po krótkim przeszkoleniu, przystępny dla czytelnika. Karty przewodnie katalogu miały zwykle kolory odpowiadające kolorystyce schematu. Przy jednej karcie przewodniej mogło być od 1 do 50 kart katalogowych. Na każdym stopniu poddziału obowiązywał układ alfabetyczny, autorsko-tytułowy, uwzględniający chronologię zstępującą. Na kartach katalogowych w prawym dolnym rogu umieszczano symbol działu lub działów (w przypadku katalogowania wielokrotnego), a na odwrocie karty podawano dokładniejszą słowną charakterystykę dzieła, np. Hegel i jego uczniowie / Zbigniew Kuderowicz. – Warszawa, 1984.

Dwukrotny przydział do działu: E(E)

i opis na odwrocie karty:

- E Hegel
E Filozofia XIX w.

Przy okazji możemy porównać, że w tym wypadku opisy rzeczowe katalogu systematycznego BJ pokrywają się z hasłami przedmiotowymi, podanymi do tej pozycji przez „Przewodnik Bibliograficzny“.

1. Filozofia – XIX w.
2. Hegel Georg Wilhelm Friedrich

Katalog systematyczny posiada kartkowy indeks przedmiotowy, będący uzupełnieniem do schematów i odsyłający do działu, poddziału i konkretnego numeru skrzynki, np.:

Byt - filozofia

zob. kat. system.	Dział:	Filozofia
	Poddział:	Metafizyka, Ontologia
	nr skrz.	173

Piękno

zob. kat. system.	Dział:	Filozofia
	Poddział:	Estetyka
	nr skrz.	187

Przy możliwym równoległym opisie do kilku działów głównych indeks zawierał odpowiednią informację, np.

Filozofia pierwszych wieków chrześcijaństwa

1. zob. kat. system.	Dział:	Religioznawstwo
	Poddział:	Patrologia
	nr skrz.	230-232
2. zob. kat. system.	Dział:	Filozofia
	Poddział:	Historia filozofii starożytnej
	nr skrz.	153-157

Stary katalog systematyczny BJ

Powstawał w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Obejmuje on nabytki polskie i obce, wydane w latach 1801-1939. Nazwany jest starym katalogiem sys-

tematycznym, ponieważ przy tworzeniu tego katalogu użyto opisów przygotowanych w latach 1905-1939, które miały stanowić materiał do planowanej wówczas budowy katalogu systematycznego. Są to więc dawne karty o formacie 11x16 cm, ale ułożone wg nowego, obowiązującego po 1945 r. schematu. Jest to katalog częściowy, nie obejmuje całości zbiorów. Uporządkowane i udostępnione czytelnikom działy to: Filozofia, Sztuka, Historia, Prawo, Psychologia, częściowo Filologia,

W dziale Filozofia znajdujemy dzieła filozoficzne z XIX wieku i początku XX wieku, np. Philosophie de l'art / H[ippolyte] Taine. - Paris, 1865

Katalog ten również jest udostępniany w pomieszczeniu katalogu systematycznego BJ.

Katalog systematyczny dla poloników zagranicznych wydanych po 1800 roku (druki zwarte nowe)

Jest to roboczy katalog kartkowy. Opracowany również wg obowiązującego od 1945 roku w BJ schematu. Uwzględnia dzieła wydane po 1800 roku, a obecne w katalogach BJ do końca 1989 roku. Są to głównie prace napisane przez Polaków przebywających na emigracji i dotyczące Polski prace cudzoziemców.

W dziale Filozofia skatalogowano 618 tytułów. Są to pozycje dotyczące życia poszczególnych uczonych polskich oraz ich dorobku w zakresie metafizyki, filozofii religii, filozofii przyrody, antropologii itd. Prace z zakresu filozofii i kultury chrześcijańskiej oraz etyki chrześcijańskiej znajdują się w dziale Religioznawstwo. Teologia. Prace z zakresu estetyki znajdują się w dziale Sztuka.

Katalog jest udostępniany w sali katalogu systematycznego BJ.

Katalog przedmiotowy kartkowy wg słownika BN

Katalog obejmuje wydawnictwa polskie z lat 1950-1993. Tworzony był ściśle w oparciu o hasła przedmiotowe PB. Nie tematowano książek dopóki nie było opisów z PB, a wszelkie melioracje przeprowadzano zgodnie z instrukcjami. Dopiero w późniejszym okresie zaczęto sporządzać samodzielne opisy dla tych druków, będących w posiadaniu BJ, których PB nie rejestrował. Dokonywano też zmian wyglądu katalogu wynikających z rozpoznania potrzeb czytelników. Pozytywną cechą kartkowego katalogu przedmiotowego jest jego przejrzystość. Wprowadzono karty przewodnie dla tematów, niektórych bogatych w literaturę określników i dla haseł szczególnie poszukiwanych przez czytelników. Dla nas interesujące jest to, że do literatury z zakresu filozofii katalog ten daje łatwy dostęp i to zarówno do tekstów (bez rozróżniania na klasyków i nie klasyków), jak i różnorodnych opracowań. Rozróżnienie na teksty filozoficzne i opracowania uwzględniono wprowadzając do tych ostatnich określnik historia, np.

Autor: Descartes, René (1596-1650).
Tytuł: Rozprawa o metodzie właściwego kierowania rozumem i poszukiwania prawdy w naukach.
Hasła przedm.: Filozofia -- 17 w.
Metodologia -- 17 w.

Autor: Ziółkowski, Andrzej Michał
Tytuł: Filozofia Rene Descartes'a.
Hasła przedm.: Descartes, René (1596-1650).
Filozofia -- historia -- Francja -- 17 w.

Obecnie katalog przedmiotowy jest dostępny na pierwszym piętrze starego gmachu BJ.

Katalog komputerowy BJ

Od 1994 roku w BJ rozpoczęliśmy opracowanie rzeczowe dokumentów w katalogu komputerowym przy zastosowaniu języka KABA. Opieramy się przy tym na instrukcji indeksowania RAMEAU, przyjętych przez Ośrodek KABA normach oraz uwzględniamy potrzeby naszej Biblioteki (opracowujemy książki wydane po 1950 roku, nadbitki obce itd.).

Przy tematowaniu literatury filozoficznej uwzględniamy, w zależności od potrzeb, działy filozofii, poszczególne kierunki filozoficzne, konkretne pojęcia z filozofii, nazwy osobowe, np.

Autor: Kowalczyk, Stanisław (1932-).
Tytuł: Teoria poznania.
Hasło przedm.: Teoria poznania.

Autor: Noras, Andrzej Jan.
Tytuł: Kant i neokantyzm badeński i marburski.
Hasła przedm.: Kant, Immanuel (1724-1804).
Neokantyzm.

Autor: Kowalczyk, Stanisław (1932-...).
Tytuł: Koncepcja absolutu w pismach Hegla.
Hasła przedm.: Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831) -- wkład do ontologii.
Absolut.

Do tematowania podstaw filozoficznych poszczególnych dziedzin wiedzy (poza dziedzinami filozoficznymi) stosowany jest określnik -- filozofia, używany po nazwie danej dziedziny, np.

- Autor: Szoltysek, Adolf Ernest (1942-).
 Tytuł: Filozoficzne podstawy programu wychowania : rodzina - naród - państwo: memoriał w sprawie edukacji narodowej.
 Hasła przedm.: Edukacja -- filozofia.
 Edukacja -- Polska -- 1990-...
- Autor: Czerny, Janusz.
 Tytuł: Podstawy filozofii fizyki.
 Hasła przedm.: Fizyka -- filozofia.

Określnik -- filozofia używany jest również po nazwach osobowych (nie filozofów), np.

- Autor: Januszewski, Bernard Woodrow \d (1919-1994).
 Tytuł: Problematyka filozoficzna w wykładach paryskich Adama Mickiewicza.
 Hasła przedm.: Mickiewicz, Adam \d (1798-1855) -- filozofia.
 Mickiewicz, Adam \d (1798-1855) -- krytyka i interpretacja.

Opracowanie w języku KABA książek z zakresu filozofii może wydawać się proste, a przynajmniej nie trudniejsze niż z innych zagadnień. Jednak oglądając bazy komputerowe poszczególnych bibliotek stosujących ten język, można zauważyć, że właśnie w tej dziedzinie istnieje wielka rozbieżność pomiędzy zastosowanymi w nich hasłami przedmiotowymi. Różnice występują nawet w tej samej bazie. Jeden przykład:

Etyka absolutna i społeczeństwo otwarte / Ryszard Legutko

Spotykane hasła to:

1.
 Etyka społeczna.
 Filozofia polityki.
 Liberalizm -- pisma polemiczne.
2.
 Liberalizm (filozofia).
 Filozofia polityki.

Konserwatyzm

Tolerancja.

3.

Etyka społeczna.

4

Etyka.

Liberalizm.

Tolerancja.

5

Etyka.

6

Etyka społeczna -- 20 w.

Filozofia polityki -- 20 w.

Filozofia społeczna -- 20 w.

Idee polityczne.

Liberalizm -- pisma polemiczne.

Tolerancja.

Nie ma ani jednego hasła zgodnie użytego we wszystkich opisach. Widać na tym przykładzie, jak katalogujący wahali się między ujęciowym i przedmiotowym podejściem do katalogowanej pozycji. Wiąże się to z (poruszonymi już na wstępie) trudnościami dotyczącymi specyfiki problematyki filozoficznej, a uwiadczenia się nie tylko w procesie katalogowania, ale już na poziomie tworzenia hasel wzorcowych.

W naukach przyrodoznawczych i humanistycznych mamy wciąż nowe obiekty badań, które są nazywane i następnie opisywane przez odpowiednią literaturę. W związku z tym, chcąc adekwatnie opisać powstające nowe dzieła, istnieje potrzeba tworzenia wciąż nowych hasel w danym jhp, określających te nowe zagadnienia. W filozofii takiego zalewu nowymi tematami nie ma. Filozofia, jak wiadomo, używa głównie starych pojęć, ale ciągle w nowym rozumieniu, często to samo pojęcie jest wykorzystywane przez różne kierunki filozoficzne nadające mu inne, czasami bardzo odmienne znaczenia. W filozofii jesteśmy świadkami tworzenia wciąż nowych definicji i określeń dla tych samych, od dawna istniejących zagadnień. Stąd tematowanie dzieł z filozofii jest utrudnione, a do tego często mylące. Aby opracowanie tej literatury było bardziej adekwatne, warto byłoby w rekordzie bibliograficznym uzupełnić szczegółowe hasła przedmiotowe hasłami ogólniejszymi, a prócz tego umieszczać w opisie również notację wg wybranego systemu klasyfikującego. Natomiast w rekordzie hasła wzorcowego warto by zrezygnować z podawania definicji dla tematów filozoficznych. Definiowanie pojęć filozoficznych wiąże się zwykle z przedstawieniem historii tych pojęć, co w specjalistycznych słownikach zajmuje często parę stron. Podawanie skróconej definicji dezinformuje katalogującego, często wypaczając znaczenie definiowanego pojęcia. Może lepiej zamiast podawać uproszczone, a więc nieprecyzyjne

i niejasne definicje (czego RAMEAU nie robi), dopisać w uzasadnionych przypadkach notę stosowania oraz dookreślić hasło uwzględniając terminy ekwiwalentne (często ich brak, pomimo że są w RAMEAU). Ponadto warto by w wyznaczonym do tego polu podać odpowiednią dziedzinę wg wybranego systemu klasyfikującego.

Patrząc na przedstawione powyżej katalogi BJ widać, że katalogi działowe były wystarczającym narzędziem informacyjno-wyszukiwawczym dla zbiorów stosunkowo nielicznych. Katalogi systematyczne sprawdzają się dużo lepiej przy liczniejszych zbiorach, ale wymagają współpracy od czytelnika, jak również jego orientacji w danej dziedzinie (np. filozofii). Natomiast katalogi przedmiotowe wyszczególniające, aby były dobrym narzędziem informacyjno-wyszukiwawczym, powinny być, zwłaszcza dla literatury filozoficznej, wspomagane informacją klasyfikującą.

Bibliografia:

- Ł y s a k o w s k i A., *Katalog przedmiotowy*, cz. 1, Wilno 1928, s. 69.
Schemat katalogu systematycznego Biblioteki Jagiellońskiej.
- S t a c h n i k L., *Zarys dziejów katalogu alfabetycznego Biblioteki Jagiellońskiej*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, 25 (1975) nr 1/2.
- S t e c z o w i c z - S a j d e r a Z., *Katalog systematyczny Biblioteki Jagiellońskiej*, w: *Opracowanie rzeczowe zbiorów w dużych bibliotekach uniwersalnych: materiały z konferencji 22-24 maja 1986 roku Jarocin*, Warszawa 1989.
- Zbiory i prace polonijne Biblioteki Jagiellońskiej oraz wybranych bibliotek instytucjonalnych Uniwersytetu Jagiellońskiego: Informator*, [całość oprac. Anna Chojko et al.; aut. i współaut. rozdz. Janusz Andruszkiewicz et al.], Warszawa 1997.